

KS. HENRYK KARBOWNIK

WIADOMOŚĆ O SYNODZIE DIECEZJI KRAKOWSKIEJ Z 1443 ROKU

Synody diecezjalne — w myśl przepisów prawa kanonicznego — powinny być odprawiane co roku.¹ Trudno stwierdzić, czy ten przepis znalazł pełne zastosowanie w praktyce Kościoła na terenie Polski przedrozbiorowej. Na jego podstawie można jednak domniemywać, iż synody diecezjalne musiały być dość często odprawiane. W ciągu minionych kilku wieków informacje dotyczące wielu synodów zaginęły, a te, które zachowały się do obecnych czasów, mają rozmaity zakres. O niektórych synodach akta podają jedynie daty ich faktycznego lub domniemanego odprawienia, które wymagają zweryfikowania i udokumentowania. Niekiedy prócz dat zachowały się pewne informacje, które uprawdopodobniają fakt odprawienia synodu, lecz niezbitym dowodem na odprawienie danego synodu są wyłącznie zachowane jego uchwały lub inne świadectwa.

O synodzie diecezji krakowskiej z 1443 roku nie ma wielu informacji w źródłach i w literaturze dotyczącej problematyki synodalnej.² Jedynie Aleksander Kakowski podał datę jego odprawienia w sporządzonym przez siebie katalogu synodów diecezjalnych.³ Ta drobna informacja została uzupełniona przez dokument, który został odnaleziony i opublikowany przez Stanisława Kurasia w 1973 roku.⁴ Jest nim okólnik biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego, wydany w dniu 12 II 1443 roku, wzywający duchowieństwo na synod do Sandomierza na środę po niedzieli *Reminiscere*, przypadającą wówczas w dniu 20 marca. W okólniku biskup nadmienił, iż decyzja o zwołaniu synodu została podjęta po zasięgnięciu zdania miejscowej kapituły katedralnej, która wyraziła też zgodę na jego odprawienie.

Biskup Zbigniew Oleśnicki mówił w wydanym okólniku o synodzie generalnym — „*sinodum generalem [...] duximus.*” Na tej podstawie należałoby wnioskować, iż miał to być jeden synod, odprawiony w Sandomierzu dla duchowieństwa całej diecezji. Głębsza analiza tekstu okólnika i ówczesny zwyczaj odprawiania synodów wskazują na to, iż był to synod tzw. częściowy, zwołany dla duchowieństwa północnej części diecezji krakowskiej. Z uwagi na to, że była ona bardzo rozległą pod względem terytorialnym jednostką administracji kościelnej, ukształtował się zwyczaj, iż niekiedy jej biskupi nie zwoływali jednego synodu generalnego dla duchowieństwa całej diecezji, lecz odprawiali dwa lub trzy synody, zwane częściowymi, z udziałem kleru mieszkającego na terenie kilku archidiaconatów. Przykładem tego zwyczaju był rok 1392, kiedy to w diecezji krakowskiej odbyły się dwa synody częściowe: jeden w Krakowie — dla duchowieństwa miesz-

¹ *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio [...]*. Ed. J. D. Mansi. T. 22: 1166-1225. Venetiis 1778 col. 991-992.

² *Statuta dioecesis orthodoxae Kijoviensis, celebratae Żytomiriae a. 1762 (Culmensi 1754)* zamieszczają katalog synodów diecezjalnych, lecz nie ma wzmianki o synodzie krakowskim z 1443 r. P. W. Fabisz. *Wiadomość o synodach prowincjonalnych gnieźnieńskich i o pracach Kościoła polskiego, z dodatkiem spisu synodów diecezjalnych polskich*. Oleśnica 1860; Z. Chodźński. *Krakowskie biskupstwo*. W: *Encyklopedia Kościelna*. T. 11. Wyd. M. Nowodworski. Warszawa 1978 s. 387.

³ A. Kakowski. *Synody Kościoła Katolickiego w Polsce*. W: *Podręczna Encyklopedia Kościelna*. T. 27-28. Pod red. Z. Chełmickiego. Warszawa 1913 s. 323 (310-328).

⁴ *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*. Cz. 2: 1416-1450. Wyd. S. Kuraś. Lublin 1973 s. 397-399 nr 438. Materiały do dziejów Kościoła w Polsce. T. 4.

kającego na terenie dzielnicy krakowskiej, a drugi w Wiślicy — dla kleru dzielnicy sandomierskiej. Podobnie odbyły się dwa synody w 1408 roku: jeden w Krakowie, a drugi w Sandomierzu.⁵ W roku zaś 1425 odbyły się synody w Lublinie i Sandomierzu, a prawdopodobnie trzeci miał miejsce w Krakowie.⁶

Treść okólnika przemawia też za tym, iż synod zwołany do Sandomierza w 1443 roku był przeznaczony dla duchowieństwa mieszkającego na terenie dawnej dzielnicy sandomierskiej. Wprawdzie był on adresowany do ogółu kleru, „per et infra diocesim Cracoviensem in archidiaconatu Cracoviensi [...] ubilibet constitutis”⁷ lecz w tym zaproszeniu konkretnie wymienił opatów następujących klasztorów: benedyktynów z Sieciechowa i Łysej Góry oraz cystersów z Wąchocka i Koprzywnicy, a także kapituły kolegiackie z Sandomierza, Opatowa i Kielc, nadto duchowieństwo z prepozytury wiślickiej, sandomierskiej, lubelskiej, zawichojskiej, kieleckiej i radomskiej. Tych samych duchownych wymieniał biskup w zakończeniu okólnika i zobowiązywał ich pod karą ekskomuniki do wzięcia udziału w synodzie sandomierskim. Z uwagi na to, że w okólniku tym nie było żadnej wzmianki o opatach klasztorów z Jędrzejowa, Mogiły, Szczyrzyca i Tyńca oraz o kapitułach krakowskich, należy stwierdzić, iż synod zwołany do Sandomierza w roku 1443 miał być odprawiony tylko dla duchowieństwa ziemi sandomierskiej jako synod cząstkowy. O drugim synodzie, odprawionym dla duchowieństwa dzielnicy krakowskiej, nie mamy w źródłach żadnej informacji.

Niekiedy powodem zwołania synodu diecezjalnego był zapowiedziany synod prowincjonalny, lecz w tym przypadku nie zaistniała tego rodzaju okoliczność. Główną pobudką do odprawienia synodu była chęć poprawy obyczajów wśród kleru. Przedmiotem obrad synodu — jak nadmienił biskup w okólniku — miały być sprawy dotyczące wykorzenia moralnego zła z życia duchownych. O fakcie odprawienia synodu lub o jego uchwałach nie ma żadnej wzmianki w źródłach. Prawdopodobnie ich tematyka była pokrewna problematyce synodów z lat 1436, 1446.⁷

⁵ B. Ulanowski. *Kilka uwag o statutach synodów diecezjalnych krakowskich z XIV i XV stulecia*. W: *Archiwum Komisji Historycznej PAU*. T. 5. Kraków 1889 s. 8, 10 (1-32).

⁶ Chodyński, jw. s. 387 (348-388).

⁷ S. Zachorowski. *Statuty synodalne krakowskie Zbigniewa Oleśnickiego (1436-1446)*. Kraków 1915. *Studia i materiały do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce* nr 1.